

İLKÖĞRETİM YAZI DERSİ PROGRAMININ TARİHSEL DEĞİŞİM SÜRECİ İÇERİSİNDE BİTİŞİK YAZI EĞİTİMİ

Sayıt UYSAL

Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Kastamonu.

Özet

Bu çalışmada, İlköğretim Yazı Dersi Programının tarihsel değişim süreci içerisinde, bitişik yazı eğitimi incelenmiştir. Bu amaçla Türkiye’de 1928 Yılında yapılan Harf İnkılabından bugüne kadar uygulamaya konulan Yazı Dersi Programları taranmıştır. Yazı Dersi Programları; Amaç, yöntem, süre, sınıf, harf örnekleri, programların niteliği ve devamlılığı açılarından analiz edilmiştir. Programların analizinden elde edilen bulgularla, bitişik yazı eğitiminin süreç içindeki başarısı ortaya konmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu eğitime etki edebilecek program dışı etkenler hakkında da çalışmanın sonuç bölümünde yorumlamalar yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler; Yazı, İlköğretim Yazı Dersi Programı, Bitişik Yazı.

ADJACENT WRITING EDUCATION WITHIN THE HISTORICAL CHANGE PROCESS OF THE PRIMARY EDUCATION WRITING COURSE PROGRAM

Abstract

In this study, the adjacent writing education within the historical change process of the primary education writing course program was examined. For this aim, all of the applied writing course programs from the alphabet revolution in 1928 to hitherto in Turkey were scanned. The writing course programs were analyzed in terms of objectives, method, duration, grade, alphabet samples and the quality and continuity of the programs. With the findings gained from the analysis of the programs, the success of the adjacent writing education throughout the process has been presented. In addition, interpretations of the non-scheduled factors that could effect this program have been given in the conclusion part of the study.

Key Words: Writing, primary education writing course program, adjacent writing

Giriş

Yazı: İnsanlık tarihi daha net olarak, ne zamana kadar bilinebiliyorsa, yazının tarihi de o kadar bilinmektedir. Resim-yazı, diğer adıyla cümle yazıları -Piktografi- ile başladığı ifade edilen yazının başlangıcı hala sırrını korumaktadır. Kendi tarihimizin başlangıcını, karanlık çağ diye adlandırdığımız zamanlardan ayırırken, arkeolojik kazılar ya da mağara duvarlarında bulabildiğimiz en eski yazılı belgelerin tarihini kullanıyoruz. Bu bir yerde, bilinen insanlık tarihi ile yazının tarihinin özdeşleştirilmesidir. Yazının ilk defa nerede, kimler tarafından bulunduğu ve kullanıldığı belirlenememiş olsa bile, “ateşin, tekerleğin, yazının keşfi uygarlık yolunun çok önemli aşamalarıdır.” (Munis, 1971: s. 9). İnsanın öncelikle, biyolojik ihtiyaçlarına yönelik öğrenmeleri gerçekleştirdiğini, ihtiyaçlar sıralamasına dayalı olarak öğrendiğini, bunları beyinde saklayarak başkalarına öğretmeye çalıştığını, eğitimin buradan doğduğunu eğitim bilimciler ifade etmektedir (Çilenti, s. 2-5). Bunun doğruluğunu kabul edersek, insanoglu ne zaman başkalarıyla iletişim kurmak için yazıya ihtiyaç duymuşsa, yazıyı

da o zaman bulmuştur demek, yazının bulunuşu ile ilgili söylenebilecek en kestirme yol olacaktır. Yalnız, yazı insanın iletişim sağlama ihtiyacından doğmuştur demenin, ta ilk zamanlardan bu yana onun estetik ve metafizik yönünün olmadığı anlamına gelmeyeceğini unutmamak gerekir. Çünkü biz biliyoruz ki, tüm insan davranışlarının altında, bir yandan ihtiyaçların giderilmesi isteği varken, diğer yandan aynı davranışlarına “bilinçli veya şuuraltı olarak bir düzenleme duygusunu eklediğini” (Gombrich, 1980: s. 14) söylemek mümkündür.

Her ne kadar Hans Jennes’in “Geçmişteki ve Bugünkü Yazılar” isimli kitabında insanoğlunun bu güne kadar 490 çeşit yazı kullandığı belirtilse de, bunun eksikliği konusunda (Yazır, 1981: s. 32) görüş bildirenlerde bulunmaktadır.

Geçici sözün kalıcılığını sağlayarak, insanlığın kültürünü günümüze taşıyan önemli araçlardan birisi de yazı olmuştur. Bir yerde yazı, beynimizdeki soyut kurgulamaları somuta dönüştürmemiz esnasında, diğer sanat biçimlerinin yanında kullandığımız, yine diğer sanat biçimlerinde de olduğu gibi, bir şeyleri somutlaştırarak kalıcı kılarken, kendisi soyutu kullanan irreal varlık olarak görülebilir. Sadece kültürün değil, bilimlerinde günümüze değin gelişerek zamanımıza ulaşmasındaki başlıca aracın yazı olduğunu; “İki kişiden başkasının bildiği bütün sırlar şayi”i

Kağıda geçirilmeyen bütün ilimler zayii” olur. (Taşköprü-zade, 1313: s. 128) sözleri ne güzel vurgulamaktadır.

Yazının sanatla, sanatın hayatla ilişkisini çözememek, bizi kısır bir hayat döngüsüne götürmektedir. Kendi kültürümüzdeki hat sanatı (Kaligrafi - yazı sanatı) örneklerini gördüğümüzde Arap Yazısı diye, tuhaf bir şey görmüş gibi bakarken, Giotto di Bondone (1266–1337), Filippo Lippi (1406–1469) (Yetkin, 1959; s. 434), Andrea Mantegna (1431–1506) ve Pisanello (1395-1455) gibi sanatçıların tablolarında, bir plastik değer olarak hat sanatı örneklerini kullanmalarının (İbşiroğlu, 1972: s. 43) açıklaması nasıl yapılabilir. Daha yakın dönemlere gelindiğinde Andrea Lhote, Pablo Picasso (Berk, 1971: s. 23–62), Leopald Levy’nin (Eyüboğlu, 1975: s. 8-9) hat sanatına hayranlıklarını belirttikleri ifadeleri, batıda soyut sanatın babası sayılan Paul Klee ve Wassily Kandinsky’nin tablolarındaki hat örnekleri benzeşimleri (Boydaş, 1994: s. 109) bizim yazı sanatımızın estetik boyutuna düşülebilecek dip notlarıdır.

Kaldı ki; Arap Yazısı başka bir şey, İslam Hat Sanatı başka bir şeydir. Çünkü bu terim içinde, İslam Hat Sanatı’na katkıda bulunan, Araplar dışındaki milletlerinde payı söz konusudur (Boydaş, 1994; s. 9). Şunu unutmamak gerekir, Arap Alfabeti Latin Alfabeti ya da başka bir alfabe fark etmez. Önemli olan kullandığınız yazıyla, hem anlam, hem de şekil itibarıyla neler ortaya koyabildiğinizdir.

Eğitim sistemimiz içindeki İlkokuma-Yazma Çalışmaları’nın dar çerçevesi içine sıkıştırmaya çalıştığımız yazının, metafizik anlamlar taşımasının berisinde, şeklen plastik zenginliğinin farkında olunarak bu eğitime eğilinmesi gerekir. Soyutu somutlaştırırken, olgunlaşma çağlarında kendisini soyutlaştırarak, soyut resim sanatına kaynaklık eden bu aktarım aracının, böyle bir değişimi içinde barındırması onun zenginliğinin de bir göstergesidir. Elbetteki yazı eğitimini alacak olan çocuklarımızdan bu kavrayışı beklemek haksızlık olur. Ancak bunun eğitimini verecek olan bazı öğretmenlerimizin, birçok örnek arasından biri olarak; İlköğretimdeki İlkokuma-Yazma çalışmalarına bitişik yazı ile başlama zorunluluğunun getirildiği 2005-2006 Eğitim-Öğretim Yılı başında, sanki yukarıda kısaca değinilen zengin plastik değerler içeren sanat yazısı örneklerimiz, bizim kültürel mirasımız değilmiş gibi “ben bu eğitimi

veremem” diyerek emekliye ayrılmaları, eğitimimizin felsefi boyuttaki kısırlığını ve kültürel zenginlikten ne kadar uzakta olduğumuzu ortaya koymaktadır. İslam kültürü içindeki “Kur’an Mekke’de indi, Kahire’de okundu, İstanbul’da yazıldı” deyişi bile, bize bir şey ifade etmiyor gibi görünmektedir. Dün Arap Alfabeti ile meydana getirdiğimiz plastik değerleri, bugün Latin Alfabeti ile de ortaya koymak mümkündür. Ancak biz seksen yıldır, daha kendi kullanacağımız ve estetik anlayışımıza uygun Latin Alfabetinden uyarlanmış harf örneklerimizi geliştiremedik. Bunu sadece İlköğretim Programlarımıza koyduğumuz alfabe örneklerindeki tutarsızlıklardan bile kavramak mümkündür. Kaldı ki, bize has bir yazı sanatımız olsun, ya da bitişik yazının ne anlama geldiğini bilebileyim.

Verdiğimiz eğitimi hangi alfabe ile hangi kademede olursa olsun, yazının “sadece bir öğretim tekniği değil, öğrencinin kişisel tarzını, üstün estetik beğenisini oluşturan, geliştiren bir sanat dalı olduğu” (Artut, 2004: s. 13) unutulmamalıdır.

Yazıyı, okullarımızdaki yazı eğitimine yönelik hazırlanan yayınlarda, “Duygu ve düşüncelerimizi başkalarına bildirmek için, herhangi bir madde üzerine çizerek kazıyarak gösterdiğimiz şekil ve işaretlere yazı denir.” (Uslay, 1975; s. 5) diye tanımlıyor ya da geleneksel olarak, Türkçe Derslerinde öğrendiğimiz biçimiyle, “Konuşma dilinin simge ve sembollerle yüzeye aktarılmasına yazı denir.” şeklinde biliyoruz.

Kültürümüzdeki; “Tanım, etrafına mani, ahvaline camii olmalıdır.” özdeyişinden hareketle, tanımlardaki “bir madde üzerine” ya da “yüzeye” yerine, “yazmaya uygun bir yüzey üzerine”, “şekil, işaret, simge, sembol” yerine de “belirli şekillerle” (Meadows, 1994., akt. Artut, 2004: s.III) ifadelerinin getirilmesi tanımları daha doğru kılacaktır. Bu tanımlamalar daha ziyade yazının ilk ortaya çıkış gerekçesine dayalı basit tanımlamalardır. Daha geniş kabul görececek tanımlamaların içine, yazının gelişim süreci, sanat dalı oluşu, metafizik yönü de katılabilir.

Yazıyı bir canlı organizma gibi doğarak varolan, çoğalan, devam ederken olgunlaşan, zamanla da ömrünü tamamlayıp yok olan, “insanlığın ortak beyni” (Yazır, 1981: s. 7) olarak niteleyenler de bulunmaktadır.

Yazı ya da Yazı Eğitiminin İşlevlerini –Fonksiyonlarını- dört ana başlık altında toplamak mümkündür;

1. İletişimi sağlar,
2. Duygu ve düşüncelerin ifade edilmesine aracı olur,
3. Estetik gelişime katkıda bulunur,
4. El-göz-beyin işbirliğini geliştirir.

Yazıyı çeşitleri itibarıyla; Alfabelere göre, çıkış kaynaklarına göre, taşıdıkları iç anlamlarına göre, biçim özelliklerine göre, varlıklarının devam edip etmemesine göre, kullanıldıkları yerlere göre, taşıdıkları estetik özelliklere göre, kullanım amaçlarına göre sınıflandırmak mümkündür. Kullanış amaçlarına göre sınıflandırma, çalışmanın amaçları ile de örtüştüğü için burada sadece bu sınıflandırma üzerinde durulacaktır.

Kullanış amaçlarına göre yazılar;

1. Sanat Yazıları: Biçim olarak estetik kaygının ön planda olduğu, yazının taşıdığı anlamın ikinci plana itildiği yazı türleridir. Bilinen her tür alfabe çeşidi bu yazılarda kullanılabilir.

2. Özel Yazılar: Belli küçük grupların kendi içinde iletişimlerini sağlamak için geliştirilmiş yazı örnekleridir. Körler Alfabeti, Mors Alfabeti, İstihbarat Örgütlerinin kullandığı şifreler bu çeşide örnek gösterilebilir.
3. Gündelik Yazılar: İnsanlar arasındaki iletişimi sağlamak amacıyla kullanılan yazı çeşitleridir. Bugünkü konumu itibarıyla, toplumların kendi ürettikleri ya da başkalarından alarak kullandıkları alfabelerin, kendi eğitim sistemi içerisinde okullarında çocuklarına öğrettikleri bir çeşididir. Gündelik yazı için geliştirilmiş örneklerle aynı zamanda sanat yazıları da yazılabilir.

Yazıların gelişmesi, eğitimin de yaygınlaşması, toplumların kullandığı alfabelerin gündelik yazıda kullanılmak üzere okunaklı, akıcı, işlek bir türünün ortaya konmasını gerekli kılmıştır. Latin alfabesinin bitişik yazı örneği böyle bir ihtiyacın karşılanmasının bir neticesidir. Bitişik yazı, Latin Alfabetinin bilinen tüm örnekleri içinde en okunaklı, akıcı, işlek aynı zamanda estetik değeri de olan bir çeşididir. Onun içinde, bu alfabeği kullanan tüm ülkelerin okullarında, gündelik yazıda kullanılmak üzere bitişik yazı öğretilmektedir.

Ülkemizde bugün, Latin Alfabetinden uyarlanmış 3 Kasım 1928 tarih ve 1353 sayılı kanunla kabul edilen yeni Türk Alfabeti kullanılmaktadır. Bazılarının Latin Yazısı diye eleştirdiği bu alfabe aslında birçok yönü ile farklılık arzeder. Latin Yazısının bazı örnekleri alınmamış, “ç”, “ş”, “ğ” gibi harflere işaretler eklenmiş, cümle başlarına gelen “İ” ler noktalandırılmıştır (Ülkütaşır, 1981: s. 64). Bin yıla yakın kullandığımız bir yazı çeşidini bırakıp, yeni bir alfabeği kullanmaya başlamamızın, kültürümüzün yetişen çocuklarımıza aktarılmasını kesintiye uğrattığı elbetteki haklı bir eleştiridir. Ancak Harf İnkılabının yapıldığı dönemin şartları göz önüne alındığında ve iki alfabenin okuma, anlama ve yazma nitelikleri karşılaştırıldığında, yapılan alfabe değişikliğinin zorunluluk ve gerekliliğinin de hakkı teslim edilecektir. Ayrıca her ölümün bir doğumu beraberinde getirdiği, her doğanın da ölene göre daha genç ve gelişmeye müsait olduğu gerçeği hatırlandığında bazı sızlanmaların yersizliği de görülmüş olur.

Bulgular

1924–1926–1936 İlkokul Programlarında Yazı Dersi

Cumhuriyet ilan edildikten sonra, 3 Kasım 1928 Tarihinde Harf İnkılabı yapıncaya kadar uygulanan 1924 ve 1926 İlkokul Programlarında; Elifba'nın öğretimine dayalı okuma yazma çalışmaları bulunmaktadır. Her iki programa da, Türkçe Derslerinin içindeki ilkokuma-yazma çalışmaları dışında, 2. Sınıftan itibaren başlayan bir Yazı Dersi yerleştirilmiştir. 1928 Yılında yeni Türk Alfabetine geçilince, İlkokuma yazma çalışmalarında hangi yöntemin uygulanacağı tartışma konusu olmuş, bu konuda 1926 Programında belirtilen bazı tavsiyelerden vazgeçilmiştir (Cemaloğlu, 200: s. 9). 1927 Tarihli Köy Mektepleri Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesinde bu bağımsız Yazı dersinin adı El Yazısı olarak değiştirilmiş, haftada 2. Sınıfta 4 saat, 3. Sınıfta da 3 saat olarak uygulamaya konmuştur (Gelişli, 2005: s. 130).

1924 ve 1926 İlkokul Programlarında ilkokuma ve yazmada uygulanan ses ve sözcük yöntemi yerine, 1936 Programında bunlardan farklı olarak cümle yöntemi getirilmiş diğer yöntemler yasaklanmıştır. Derslerin ad ve süreleri aynı kalmıştır.

1948 İlkokul Programında Yazı Dersi

1948 İlkokul Programında ilkokuma yazma çalışmaları hem köy hem de şehir ilkokullarında 1. Sınıftan itibaren başlayan ve haftada 10 saat olarak belirlenen Türkçe Dersi içinde yer almıştır. Daha önceki programlarda olduğu gibi 2. Sınıftan itibaren başlayan ve haftada bir saat olarak yer alan Yazı Dersi de bulunmaktadır.

Programda Yazı Dersi; Amaçlar, Açıklamalar, Ders Araç ve Gereçleri ile 1-5. Sınıf Konuları'nın yer aldığı bölümlerle, Bitişik Eğik Yazı bölümünden oluşmaktadır.

Programın sonuna ilkokulda öğretilecek alfabelerin harf örnekleri konulmuştur. (MEB, 1948: s. 257-260).

1948 İlkokul Programının Amaçlar bölümünde altı amaç yer almaktadır. Bu amaçlardan üç tanesi doğrudan yazı ile ilintili olup;

1. Her öğrencide, işlek ve güzel yazı yazma isteğini uyandırmak,
2. Çocuğa okunaklı, süratli, işlek ve güzel bir el yazısı kazandırmak için onun göz ve el yetilerini artırmak,
3. Sanat yazılarına geçme imkanını hazırlamaktır (MEB, 1948: s. 246), biçiminde ifade edilmiştir. Diğer üç amaç ise, yazı eğitimi ile ilgili dolaylı amaçlardır.

Açıklamalar bölümünde (MEB, 1948: s. 246–250) yer alan 22 maddede dikkat çeken hususlar şunlardır;

9. Madde de; Zamanla beliren şahsi üslup el yazısına güzellik değeri veren kuvvetli etmendir. Programda verilen örneklerle ve genel yazı kurallarına uymasına rağmen her öğrencinin yazısında şahsi bir üslup kendini gösterir.

15. Madde de; Yazı işlerindeki tertip ve intizamı bozan etmenlerden biri de yazı kurallarını hiç hesaba katmadan yazılan bir müsvedde yazısının mevcut olduğu zannıdır. Müsvedde ve temiz diye iki çeşit yazı yoktur.

17. Madde de; Öğrencileri baştan savmacılığa sevk edecek sebeplerden biri de öğretmenin uzun yazı ödevleri vermesidir.

18. Madde de; Öğretmen öğrencilerin güzellik duygularını geliştirmekte yazı dersinin vereceği imkanları kaçırmamalı, birer sanat eseri sayılabilecek güzel yazılardaki yüksek güzellik değerinin ve bu eserlerdeki türlü özelliklerin kavranılmasını temin ederek, öğrencilerin güzel sanat zevkinin ve güzellik duygularının gelişmesini sağlamalıdır, denilmektedir.

Bunların dışında yazı yazarken dikkat edilecek bazı hususlar açıklamaların içinde yer almaktadır.

Ders Araç ve Gereçleri bölümünde ise;

1. Maddedeki Yazı alıştırma için bastırılmış meşk (alıştırma) defterleri kullanılmayacaktır, açıklaması dikkat çekmektedir.

Ders konularının sınıflara göre açıklandığı bölümde ise;

1. Sınıf konuları bölümünde (MEB, 1948: s. 251-255).; Okula yeni başlayan çocuklara önce temel yazının büyükleri öğretilecektir. Ders yılı ortalarına kadar bu harfleri kavrayıp kendilerine mal ettikten sonra küçüklerine geçilecektir, denilmektedir.

2. Sınıf konuları bölümünde; Birinci sınıfta öğretilmiş olan büyük ve küçük temel harflerin daha okunaklı ve daha işlek yazılması için gereken alıştırmalara devam olunacak, öğrenciler bir derece daha yeti kazandıktan sonra harflerin birbirine nasıl bağlandıklarını öğrenecekler ve böylece bitişik yazıya el yazısına geçerek, çabuk yazıya doğru ilk adımı atmış olacaklardır.
3. Sınıf konuları bölümünde; Önceki sınıflarda öğrenilmiş olan büyük ve küçük temel harflerle bitişik yazıda öğrencilerin becerilerinin artmasına ve yazılarının daha işlek hale gelmesine çalışılacak ve bunun için direktiflerde kaydedilen şekilde alıştırmalara önem verilecektir. Bu sınıfta el yazısı için kullanılan 1 ile 1,5 mm çapındaki noktalı uçlardan başka sırasıyla daha kalın uçların kullanılması ve büyük ölçüde yazı yazılması deneyleri de yaptırılacaktır.
4. Sınıf konuları bölümünde; Temel harflerin yazılışında el ve göz yeter derecede beceri kazandıktan sonra bu harflerin kesik uçlar-madeni ve kamış kalem, sert kuş kanadı tüyü, yontulmuş tahta ile de yazılması denemeleri yapılacaktır. Yazının eğiminden bahsederken de 76,5 dereceyi geçmeyecek şekilde olmalıdır, denmektedir.
5. Sınıf konuları bölümünde ise; El yazısı bu sınıfta amaçlarda belirtilen okunaklılık, işleklik ve güzellik vasıflarını kazanmış olmalıdır, denilmektedir.

Bitişik-Eğik Yazı bölümünde (MEB, 1948: s. 255) ; Sadece bitişik dik yazı bir geçiş yazısıdır. Çocuk süratli ve güzel bir el yazısına ancak eğik el yazısı ile erişebilir, denilerek, çocuklar yeter derecede dik yazıda idman gördükten ve ellerini kollarını kuvvetlendirdikten sonra 5. Sınıfta eğik yazıya geçerler. Eğik yazı, bitişik dik yazıdan gelişmiş bireysel özellikleri ve serbestliği daha fazla göz önünde tutabilen bir yazı tipi olmalıdır. Verilen eğik yazı örneği bu hususlar göz önünde tutularak hazırlanmıştır. Bu yazı 60–75 derece eğik olarak yazılır. Eğik el yazısı dik bitişik yazıdan çıkmıştır. Çocuklar bu eğik el yazısından sonra serbestliğe kavuşur, hem güzel ve süratli bir el yazısına sahip olmak, hem de sanat yazılarına geçebilme imkanlarını kazanırlar, diye devam edilmektedir.

1968 İlkokul Programında Yazı Dersi

1968 İlkokul Programında Yazı Dersi, Türkçe Dersinin içine alınmıştır. Programa daha öncekilerden farklı olarak, İlkokuma ve Yazma Öğretimi ile ilgili açıklamaların (MEB, 1968: s. 114–116) yer aldığı bir bölüm ilave edilmiştir. Türkçe Dersi Programı, Okuma, Sözlü ve Yazılı Anlatım, İmla, Dilbilgisi, İnşat ve Yazı olarak bölümlendirilmiştir.

İlkokuma ve Yazma Öğretimi bölümündeki 5. Madde de, ilk okuma ve yazmaya başlarken programın çizdiği yazı esaslarına uygun olarak büyük ve küçük harfler birlikte öğretilmelidir, denilerek bu konuda daha önceki programlara göre bir değişikliğe gidilmiştir.

1948 Programında 6 olan Yazı Dersi amaçları, 1968 Programında 4 olarak belirlenmiş olup;

1. Okunaklı, süratli, işlek ve güzel bir el yazısı kazanırlar,
2. Yazarken doğru durmaya, temizliğe ve düzenli olmaya alışırlar,
3. Güzelliklere ve sanat yazılarına karşı ilgi duyarlar,
4. Kendilerinin ve arkadaşlarının el yazılarındaki bozuklukları görebilir ve bu bozuklukların düzeltilmesini sağlayabilirler, (MEB, 1968: s. 143) şeklinde sıralanmıştır.

Açıklamalar bölümünde 27 madde yer almaktadır (MEB, 1968: s. 117-119) . Bunlardan ilk 22 tanesi, 1948 Programındaki açıklamaların aynısı olup, bazı kelimelerin eş anlamlıları ile yer değiştirdiği gözlenmektedir. İlave edilen açıklamalarda ise, sol elini kullanan çocuklara engel olunmaması, öğretmenin özellikle zaman darlığı dolayısıyla çocukların göreceği bir yere gelişi güzel yazı yazmaktan kaçınması ile ilgili açıklamalar dikkat çekenleridir.

1.Sınıf Ders Konuları içinde; Birinci sınıfta yazıya okuma ve yazma programında gösterilen yazı örneklerine uygun olarak büyük ve küçük temel harfleriyle birlikte başlanacaktır. Birinci sınıfta kurşun kalem güvenle kullanılmaya başlandıktan sonra mürekkepli kalem verilebilir,

2. Sınıf Ders Konuları içinde ise; İkinci sınıfta temel harflerle bir iki aylık bir çalışmadan sonra bitişik yazıya başlanacaktır, (MEB, 1968: s. 131–143) denilmektedir.

Alfabe örneklerinin verildiği son bölümde örneklerin arasında açıklamalar yapılmış, bu açıklamalarda, ikinci sınıftan itibaren giderek büyüyen tablalı uçlarla yazı çalışmaları yapılması gerektiği vurgulanmış, yazı eğimlerinin 60–80 derece arasında olması gerektiği belirtilmiştir.

1997 İlköğretim Okulu Türkçe Eğitimi Yazı Dersi Öğretim Programı

1997 İlköğretim Okulu Türkçe Eğitimi Yazı Programı da (Tebliğler Dergisi, 1997: s. 658–737) Açıklamalar bölümü ile başlamaktadır.

Açıklamaların ilk bölümünde yazı yazmaya hazır bulunuşlukla ilgili bilgiler bulunmaktadır. Bu bölümün başlangıcında, bu program haftalık ders çizelgesinde Türkçe dersine ayrılan toplam ders saatinin bir saatinde “Yazı”ya yer verilmesi öngörülerek hazırlanmıştır, denilmekte ve diğer açıklamalar yapılmaktadır.

Yazı yazmaya hazır bulunuşluk ile ilgili olarak ilk defa açıklayıcı bilgi bu programda verilmesine karşılık, bu bölümde bir sürü bilgi hatası bulunmaktadır.

Kullanılacak araç-gereçler bölümünde milimetrik ölçülere dayalı defterlerden bahsedilmektedir. Yine bu bölümde düzeltme sembolleri ve anlamları ile ilgili bir tablo (Tebliğler Dergisi, 1997: s. 661) bulunmaktadır.

Yazı öğretiminde izlenecek sıranın;

1. Sınıflar bölümünde; Ders bitiminde öğrencilerin çalışmaları tamamlanmış ise, bir sonraki yazı dersinde kullanılmak üzere kaldırılır. Defterlerin aynı renkte kaplanmış olması tertip ve düzen bakımından yararlı olur, denilmektedir.

2. Sınıflar bölümünde; Bu dönemden itibaren öğrencilerin kullanacağı esas yazı 70 derece sağa eğimlidir, denilerek, esas yazı diye olmayan bir kavramdan bahsedilmektedir. Bitişik yazı eğitimi ilk okuma yazma öğretimi değildir, okuma ve yazmayı kavramış olan öğrencilere bitişik yazı becerisini kazandırma işlemidir diye açıklama yapılmaktadır.

4. Sınıflar bölümünde ise; İlk defa bu programda imza atma konusuna yer verilmiş, nasıl imza atılması konusunda açıklamalarda bulunulmuştur.

Açıklamaların dördüncü bölümünde, ders kitaplarının özellikleri vurgulanırken, çok şekilci biçimde sadece sayfa ebatları ve forma sayılarından bahsedilmiştir.

1997 İlköğretim Okulu Türkçe Eğitim Yazı Programının Açıklamalardan sonra gelen ikinci bölümünde Amaçlar bulunmaktadır. Bu programda on amaca yer verilmiştir. 1948–1968 programlarının aksine, bu programın amaçlar bölümünde “eğik yazı yazma” vurgulanmıştır.

Yazı örneklerinin yer aldığı bölümde ise, yine diğer programlardan farklı olarak yazı defterlerindeki çizgi ölçülerine ait örnekler verilmiştir. Bitişik yazı örneklerinden bazı harflerde, daha önceki programlarda bulunmayan ve ilk defa verilen harf örneklerdir.

2004 İlköğretim Türkçe Öğretim Programı ve Kılavuzu (1-5. Sınıflar)

1997 Yılında başlayan ilköğretim programlarındaki değişim süreci devam etmiş, 2004 Yılında dünyadaki gelişmeler gerekçe gösterilerek ilköğretim temel bilgi derslerinin programlarında değişim süreci başlatılmıştır (Gelişli,2005:155). Tamamen yeni bir anlayışla ortaya konan ve 2005–2006 Öğretim Yılından itibaren tüm İlköğretim Okulları 1–5. Sınıflarda uygulanmak üzere kabul edilen Türkçe Öğretim Programı'nın ana mantığı aşağıya programdan olduğu gibi alınmıştır.

Programın gerekçesi giriş bölümünde (MEB, 2005: s. 13) şu şekilde açıklanmaktadır.

Bilginin hızla yenilenerek üretildiği çağımızda birey ve toplumun geleceği, bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretme becerilerine bağlı bulunmaktadır. Bu becerilerin kazanılması ve hayat boyu sürdürülmesi, bilgiyi ezberlemeyi değil, bilgi üretimine dayalı çağdaş bir eğitimi gerektirmektedir.

“Programın Vizyonu” ise;

Türkçe Öğretim Programı, öğrencilerin hayat boyu kullanabilecekleri dinleme, konuşma, okuma, yazma, görsel okuma ve görsel sunu becerilerini kazanmaları; bu becerileri kullanarak kendilerini bilişsel, sosyal ve duygusal yönlerden geliştirmeleri; etkili iletişim kurmaları; Türkçe sevgisiyle, istek duyarak okuma-yazma alışkanlığı edinmeleri amacıyla hazırlanmıştır, (MEB, 2005: s. 14) şeklinde gösterilmiştir.

Programın Temel Yaklaşımı için;

Türkçe (1-5) Öğretim Programı'nda yapılandırıcı yaklaşım merkeze alınmakla birlikte, çoklu zekâ ve öğrenci merkezli öğrenme gibi çeşitli eğitim yaklaşımlarından da yararlanılmıştır. Yapılandırıcı yaklaşıma göre öğrenme sürecinde ön bilgileri harekete geçirme, gelişim düzeyini dikkate alma, etkili iletişim kurma, anlam kurma, uygulama ve değerlendirme önemli kavramlardır. Öğrenci merkezli öğrenmeyi temel alan yapılandırıcı yaklaşım, öğrenme sürecinde öğrenci katılımına ve öğretmen rehberliğine ağırlık vermektedir, (MEB, 2005: s. 14) denilmektedir.

Türkçe Öğretim Programının Özellikleri içinde en dikkat çekici yönünün, İlk okuma-yazma öğretiminde “**Ses Temelli Cümle Yöntemi**” olduğudur. Ülkemizde 1946 Yılından beri uygulanmayan bu öğretim yöntemi tekrar uygulamaya konmuştur

Yazı öğretiminde ise; **Birinci sınıftan itibaren bitişik eğik yazıyla başlanması** ve bütün yazı çalışmalarının bitişik eğik yazı harfleriyle yapılması gerçekten çok ama çok önemli bir gelişmedir. Son 40–50 Yıllık eğitim tarihimizdeki en önemli harekettir.

Yeni Programda,1968 ve 1997'deki Türkçe Ders Programlarında bulunan alan bölümlendirmelerinden vazgeçilmiş, onun yerine yeni anlayışa uygun olarak dinleme, konuşma, okuma, yazma, görsel okuma ve görsel sunu'dan oluşan beş öğrenme alanı üzerine yapılandırılmıştır.

Programda Bitişik Eğik Yazı İle İlgili Açıklamalar;

İlk okuma-yazma öğretimine bitişik eğik yazı ile başlanacak ve bütün yazılar bitişik yazı ile yazılacaktır. Bitişik eğik yazı kullanımına ilişkin açıklamalar aşağıda verilmektedir:

İlk okuma-yazma öğrenmeye başlayan öğrencilerin, kalemi ellerine ilk aldıklarında eğik ve dairesel çizgiler çizdikleri gözlenmektedir. Bu durum öğrencilerin bitişik eğik yazıya geçişini kolaylaştırmaktadır.

Öğrenciler anatomik yapıları gereği kalemi eğik olarak tutmaktadırlar.

Bitişik eğik yazının akıcı ve kesintisiz olması, soldan sağa doğru yazı yönünü desteklemektedir.

Bitişik eğik yazı, geri dönüşlere izin vermemektedir. Bu durum yazının akıcı ve doğru yönde gelişimini sağlamaktadır.

Bitişik eğik yazı, harflerin doğru yazımını desteklediğinde harflerin yazılış yönlerinin karıştırılması sorununun ortaya çıkmasını önlemektedir.

Bitişik eğik yazıdaki süreklilik, düşüncedeki süreklilik ile örtüşmekte ve birbirini desteklemektedir. Böylece yazıda kazanılan bu akıcılık okuma becerisine de yansımaktadır.

Dik temel harflerin ardından bitişik eğik yazı harfleri ile yazmaya başlayan öğrenciler bitişik eğik yazıya geçişte güçlük çekmektedirler. Bu nedenle ilk okuma-yazma öğretimine bitişik eğik yazı ile başlanmalıdır.

Yapılan araştırmalar, öğrencilerin bitişik eğik yazı harflerini yazmada bir problemle karşılaşmadıklarını ve bu yazı türünden zevk aldıklarını göstermektedir.

Bitişik eğik yazının estetik görünümü, öğrencilerin estetik bir bakış açısı geliştirmelerine yardımcı olduğundan, onların sanatsal gelişimlerine katkıda bulunmaktadır. Bitişik eğik yazı öğretimi ile resim ve müzik derslerinin öğretimleri arasında ilişki bulunmaktadır.

Bitişik eğik yazı alışkanlığı, öğrencilerin diğer yazı karakterleriyle yazılmış metinleri okumalarında problem çıkarmamaktadır. Öğrencilerin, değişik stillerde yazılmış harfleri tanımakta ve okumakta güçlük çekmediklerini deneysel çalışmalarla ispatlanmıştır.

Bitişik eğik yazı, sentez yöntemine uygun olduğundan Ses Temelli Cümle Yöntemi ile ilk okuma-yazma öğrenme sürecini kolaylaştırmaktadır, (MEB, 2005: s. 227) denilmektedir.

Sonuç

Yazı bir iletişim aracı olmasının yanında, aynı zamanda bir güzel sanat dalıdır. Tarihte ilk defa kimler tarafından bulunduğu ve kullanıldığı bilinmemektedir. Tarih içerisinde Resim-şekillerden, ses temelli harf düzenine kadar birçok değişim göstermiştir.

Günümüzde toplumlar, kendilerinin ya da başkalarının geliştirdiği alfabenin bir türünü “Gündelik Yazı”da kullanılmak üzere okullarında çocuklarına öğretmektedirler. Türkiye’de de, 1928 Yılından beri, Latin Alfabesinden uyarlanan 29 Harfli bitişik yazı örneği bu amaçla kullanılmaktadır.

Bu amaca yönelik olarak hazırlanan İlköğretim Yazı Ders Programları incelendiğinde Yazı Öğretiminin; Süre, amaç, yöntem, sınıf ve harf örnekleri açılarından farklılıklar gösterdiği görülmektedir.

1924 ve 1926 İlkokul Programlarında ilkokuma ve yazmada uygulanan ses ve sözcüklerle öğretim yöntemi yerine, 1936 Programında bunlardan farklı olarak cümle yöntemi getirilmiştir. Derslerin ad ve süreleri aynı kalmıştır.

1948 İlkokul Programına gelinceye kadar geçen zamanda Millet Mektepleri ile Köy ve Şehir İlkokullarında hangi yöntemle, kaç saat üzerinden yapılmış olursa olsun, yapılan ilkokuma yazma çalışmalarındaki bitişik yazı eğitiminin başarısını, zamanın tüm olumsuzluklarına rağmen Cumhuriyetin ilk kuşaklarında gözlemlemek mümkündür. Bugün orta kuşak sayabileceğimiz insanlarımızın baba ve dedelerinden kalma yazılı belgelere baktığımızda ne kadar güzel bitişik yazı yazdıklarını görebilmekteyiz.

Bu konuda ayrı bir çalışmayla incelenmesi gereken bir örnekten kısaca bahsetmekte fayda vardır. Bu örnek 1926 Yılında eğitim-öğretime başlayan, günümüze kadar da eğitim-öğretime devam eden, Kastamonu'nun Ağlı İlçesi Bereketli Köyü İlkokulundaki belgelerdir. Okulun açıldığı 1926 Yılından bugüne kadar bu okulda görev yapan değerli öğretmenlerimiz, neredeyse bir eğitim müzesi oluşturabilecek kadar belge ve materyal biriktirmişlerdir. Bunlardan konumuzu ilgilendiren 1940 Yılında okulda yayınlanan "Okul Gazetesi"nin özgün iki örneği ile, okula gelen ziyaretçiler için açılmış iki hatıra defteridir. Hem okul gazetesinde çocukların yazdığı, hem de hatıra defterlerine ziyaretçilerin yazdığı bitişik yazı örneklerindeki güzellik, bugün toplumumuzun % 95'inin gündelik yazılarında bile görülmemektedir.

1948 İlkokul Programında dersin ana amacının; Okunaklı, işlek, süratli ve güzel bir el yazısı alışkanlığı kazandırmak olduğu, vurgulanmıştır. Harflerin öğretimine önce büyük temel harflerle başlanması, daha sonra küçük temel harflerin öğretimi, 2. Sınıfın ikinci yarısından itibaren de bitişik yazıya geçilmesi, bitişik yazının önce dik örneklerinin, daha sonra eğik örneklerinin öğretilmesi yaklaşımı benimsenmiştir. Ayrıca derslerde sanat yazısı çalışmalarının yapılması değişik kalınlıkta tablalı uçlar kullanılması, eğik bitişik yazı eğiminin 60-75 derece olması gerektiği programın diğer dikkat çeken yönleridir.

1968 Yazı Dersi Programının, 1948 programından farklılıkları şunlardır; İlk defa bu programda "İlkokuma Yazma Öğretimi" adı altında bir bölüm konmuştur. Türkçe Dersi Programı, Okuma, Sözlü ve Yazılı Anlatım, İmla, Dilbilgisi, İnşaat ve Yazı olarak alt alanlarına ayrılmıştır.

Okuma yazmaya, büyük ve küçük temel harflerin birlikte öğretilmesiyle başlanması gerektiği, bitişik yazı eğiminin 60-80 derece olmasının belirtilmesi diğer değişikliklerdir. Yine yazı dersi programları içinde ilk defa bu programda, öğretmenin de okulda bitişik yazı kullanması gerektiği vurgulanmıştır.

1968 Yazı Dersi Programı da dahil olmak üzere programlarda bir ardıllık ve gelişmenin varlığı gözlemlenmektedir. Programları iyi inceleyen biri bu nitelikliliği bilhassa 1948 ve 1968 Programlarında rahatlıkla görebilir.

1997 İlköğretim Okulu Türkçe Eğitimi Yazı Programında, okuldaki haftalık Türkçe derslerinin 1 saatlik bölümü yazı'ya ayrılacaktır, denilerek bir kısıtlama getirilmiştir.

Yazı yazmaya hazır bulunuşlukla ilgili açıklamalara yer verilmiştir. Bu açıklamalar ana başlık olarak olumlu olmasına karşılık; “Temiz ve seri yazma becerisi”nden bahsedilmektedir (Tebliğler Dergisi, 1997: s. 658). Alanın terminolojisinde “temiz yazı” diye bir kavram yoktur. Daha önceki programlarda da böyle bir ifade kullanılmamaktadır. “Yazıyı kullanılışı bakımından ikiye ayırabiliriz;

1. Günlük el yazısı 2. Dekoratif Sanat Yazıları” denilerek, yine bilgi hatası yapılmıştır. Sanat yazısı, sanat yazısıdır. Dekoratif olanı vardır, olmayanı vardır. “Dekoratif Sanat Yazıları”nı tanımlarken de; “Günlük el yazısı ve harflerinin belli bir düzen içinde hazırlanan özenli ve zevkli biçimleridir” denilerek de yanlış bir tanımlama yapılmıştır. Yine aynı bölümde “kağıt veya defter öğrencinin rahat yazabileceği konumda tutulur” denilmektedir ki, yanlıştır. Kağıt veya defter masa ya da sıranın kenarına paralel tutulmalıdır. Düzeltme sembolleri ve anlamları adı altında verilen tablodaki (Tebliğler Dergisi, 1997: s. 661) semboller hem çirkindir, hem de bu sembollerin anlamlarını çocukların hafızalarında tutma ihtimali zayıftır.

1. Sınıf konuları bölümünde; “Defterlerin aynı renkte kaplanmış olması tertip ve düzen bakımından yararlı olur” (Tebliğler Dergisi, 1997: s. 663) denilerek, tek tiplilik özlemi vurgulanmaktadır. Bir sonraki sayfada, 2. Sınıf konuları bölümünde; “Öğrencilerin kullanacağı esas yazı 70 derece sağa eğimlidir” denilerek, “esas yazı” diye yanlış bir kavram türetilmektedir. Daha önceki programlarda da verilen, eğik yazı açılarının bilinen ölçüsü 60-80 derece arasında olmasıdır. Bu tek bir açı ile sınırlanamaz.

Yine ilk defa bu programda “bitişik eğik yazı”nın yazılması dersin amaçları içine girmiştir.

2005–2006 Öğretim Yılından itibaren uygulanan Türkçe Öğretim Programındaki bitişik yazı çalışmalarına getirilebilecek olumsuz eleştiriler şunlardır;

Bitişik yazının ille de eğik olarak yazılması bir zorlamadır. Bu konu tartışmalı bir konudur. Kullanılan yazının dik ya da eğik olması kişisel üsluba girer. Siz dik ve eğik bitişik yazıyı öğretirsiniz, birey istediğini kullanır. Bunu aksine dair bulguları olan bilimsel bir araştırma yoktur.

İkincisi ise; Programda verilen bitişik yazı alfabe örneğindeki büyük “S”, “Ş” harflerinin çirkinliği ile, küçük “f” harfinin bitişik yazıya uygun olmayışdır. Daha önceki programların bitişik yazı alfabe örneklerinde hiç bulunmayan bu harflerin değiştirilmesi gerekir. Herhalde problem, daha önce de değinildiği üzere kendi estetik anlayışımıza uygun alfabe örneklerini geliştiremediğimizden kaynaklanmaktadır. Başkalarının kendilerine göre geliştirdiği bir örneği aynen alıp programlarımıza koyarken iyi bir süzgeçten geçirmiyoruz.

2005–2006 Öğretim Yılından itibaren tüm İlköğretim Okulları 1-5. Sınıflarda uygulanmak üzere kabul edilen Türkçe Öğretim Programı apayrı bir anlayışla hazırlanmıştır. Programın en önemli ve devrim sayılabilecek yanı ise; Latin alfabesini kullanan tüm ülkelerde olduğu gibi, artık ülkemizde de birinci sınıftan itibaren bitişik eğik yazıyla yazmaya başlanması ve bütün yazı çalışmalarının bitişik eğik yazı harfleriyle yapılmasıdır. Bu toplumumuzun tüm bireylerinin hayat boyu kullanacakları bir iletişim aracının güzelleşmesi anlamına gelmektedir. Programlardaki olumluluğa rağmen Cumhuriyet Döneminin ilk kuşakları hariç, başarısız olduğumuz bir alandır.

Bugün toplumumuzdaki bireylerin yazılarındaki çirkinlik üzüntü vericidir. Elbetteki buna, uzunca bir dönem Anadolu Liselerine girişi İlkokul 5. Sınıfa dayalı olarak yapmamız dolayısıyla bilgiye dayalı öğretime ağırlık vermemiz, birinci sınıf öğretmenlerimizin anlamsızca okuma yazma yarışlarına girmeleri, “çocuk hüznünün acımasız aracı” (Nas, 1999: s. 174) kırmızı kurdele ve elma boyamaları kullanmaları, sınıf öğretmeni yetiştiren yükseköğretim kurumlarındaki yazı derslerine önem verilmemesi gibi başka faktörlerde etki etmiştir.

Neden bitişik yazı sorusuna; küçük temel harflerle yazılmış yazılara göre daha okunaklıdır. Yazıda bozulmaları önler, harfler bitişirildiği için isteseniz de bozamazsınız. Daha süratli yazılırlar. Daha güzel görünür, okuyan ve yazanda estetik duygular uyandırır, diye cevap verilebilir.

Kaynaklar

1. Artut, K., H. Demir, Güzel Yazı Teknikleri ve Öğretimi, Anı Yayıncılık, Ankara, 2004.
2. Berk, N., Ustalarla Konuşmalar, Ankara, 1971.
3. Boydaş, N., Ta'lik Yazıya Plastik Değer Açısından Bir Yaklaşım, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1994.
4. Cemaloğlu, N., İlkokuma Yazma Öğretimi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.
5. Çilenti, K., Eğitim Teknolojisi ve Öğretim, (geliştirilmiş Baskı), Yargı Matbaası, Ankara, 1995.
6. Gelişli, Y., Türkiye’de İlköğretimin Gelişimi, Sistem Ofset, Ankara, 2005.
7. Gobrich, E. H., Sanatın Öyküsü, (Çev. Bedrettin Cömert), Remzi Kitabevi, İst., 1980.
8. İbşiroğlu, M. Ş., B. R. Eyüboğlu, Avrupa Resminde Gerçek Duygusu, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1972.
9. İlköğretim Türkçe Öğretim Programı Ve Kılavuzu (1-5. Sınıflar) Devlet Kitapları Müdürlüğü Basım Evi Ankara 2005
10. Milli Eğitim Bakanlığı., İlkokul Programı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1948.
11. Milli Eğitim Bakanlığı., İlkokul Programı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1968.
12. Milli Eğitim Bakanlığı, İlköğretim Okulu Türkçe Eğitimi Yazı Dersi Öğretim Programı, Tebliğler Dergisi, Cilt: 60, Sayı: 2482, Ankara, 1997.
13. MEB., http://iogm.meb.gov.tr/pages.php?page=ogretim_programlari.
14. Munis, E., Evrim İle Yazı Sanatı, Yeni Kitap Basımevi, Konya, 1971.
15. Nas, R., Metinlerle İlkokuma Yazma Öğretimi, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 1999.
16. Taşköprü-zade Ahmet., Mevzuat-ül Ulüm, (Çev. Kemaleddin Mehmet), Dersaadet, 1313.
17. Uslay, Y., Yazı Sanatı, Marifet Ofset, İzmir, 1975.
18. Ülkütaşır, M. Ş., Atatürk ve Harf Devrimi, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1981.
19. Yazır, M. B., Kalem Güzeli, (Neşre Hazırlayan: Uğur Derman), Ayyıldız Matbaası A. Ş., Ankara, 1981.
20. Yetkin, S. K., İslam Mimarisi, Ankara, 1959.